

Avrupa Birliği Ülkelerinde Politik İstikrar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi The Relationship of Political Stability and Economic Growth in European Union Countries

Murat TEKBAŞ^a Barış ARMUTCU^b

^aAfyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon Meslek Yüksekokulu, Afyon, Türkiye, mtekb@aku.edu.tr

^bIğdır Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Iğdır, Türkiye, b.armutcu2765@gmail.com

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Politik İstikrar
Politika
Panel Veri Analizi
Ekonomik Büyüme

Amaç – Bu çalışmada ekonomik ve siyasi açıdan birliklilik oluşturmak amacıyla kurulan Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde politik istikrar ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelenmesi hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında tüm ülkeler için değişkenler arasındaki ilişki incelenmiş olup, ayrıca panel olarak ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem – Çalışma da Cobb-Douglas üretim fonksiyonu temel alınarak oluşturulan modelle 2002-2019 dönemine ilişkin yıllık veriler kullanılarak ortak verilere sahip 24 Avrupa Birliği üyesi ülkede politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenmektedir. Çalışmada kullanılan veriler Dünya Bankası ve KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü veri bankasından elde edilmiştir. Analizlerde literatürde sıklıkla kullanılan LLC, IPS ve Breitung panel birim kök testleriyle serilerin durağanlığı test edilmiştir. Durağanlığın tespit edilmesinin ardından Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleriyle seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi araştırılmıştır. Seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin yönü ve katsayıları ise FMOLS katsayı tahmincisi ile test edilmiştir. Çalışmada ayrıca değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi ise Dumitrescu-Hurlin nedensellik testi ile analiz edilmiştir.

Gönderilme Tarihi 26 Mart 2023

Revizyon Tarihi 30 Ağustos 2023

Kabul Tarihi 5 Eylül 2023

Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi

Bulgular – Panel geneli içim yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular AB üyesi 24 ülkede sermaye, işgücü ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif, politik istikrarın ekonomik büyüme üzerinde negatif etkili olduğunu göstermektedir. Çalışmada ayrıca 24 AB ülkesi için ayrı ayrı sonuçlara da ulaşılmıştır. Politik istikrar ile ekonomik büyüme ilişkisi değerlendirildiğinde Avusturya, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya ve Slovakya'da politik istikrarın ekonomi büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler arasındaki nedensellik sonuçları incelendiğinde ise politik istikrardan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar kapsamında ülkelerin geleceğe yönelik belirsizlikleri en az seviyeye indirmesi önemli görülmektedir.

Tartışma – Çalışma sonucunda 24 AB üyesi ülke için ekonomik büyüme ile siyasi istikrar ilişkisi kabul edilmiştir. Bu ülkelerde politika uygulayıcıların toplumsal şiddet ve terör algısının ve buna bağlı olarak siyasi istikrarsızlığın ortadan kaldırılması için şeffaf ve net uygulamalar hayata geçirilmelidir. Kurum ve kuruluşların işleyişinin öngörülebilir olması, toplumsal talep ve taleplerin değerlendirilmesi, yurt içinde oluşabilecek kaosun önlenmesi ve yapılacak yatırımların istikrarlı bir şekilde artırılması açısından faydalı olacaktır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Economic Growth
Political Stability
Politica
Panel Data Analysis

Purpose – In this study, it is aimed to examine the relationship between political stability and economic growth in the European Union countries, which were established to create economic and political unity. Within the scope of the study, the relationship between the variables for all countries was examined, and it was also aimed to determine the relationship as a panel.

Design/methodology/approach – In the study, the effect of political stability on economic growth in 24 European Union countries with common data is examined by using annual data between 2002-2019 with the model based on the Cobb-Douglas production function. The data used in the study were obtained from the World Bank and KOF Swiss Institute of Economics data bank. In the analysis, the stationarity of the series was tested with the LLC, IPS and Breitung panel unit root tests, which are frequently used in the literature. After the stationarity was determined, the cointegration relationship between the series was investigated with the Pedroni and Kao cointegration tests. The direction and coefficients of the cointegration relationship between the series were tested with the FMOLS coefficient estimator. In the study, the causality relationship between the variables was analyzed with the Dumitrescu-Hurlin causality test.

Received 26 March 2022

Revised 30 August 2023

Accepted 5 September 2023

Article Classification:

Research Article

Önerilen Atıf/Suggested Citation

Tekbaş, M., Armutcu, B. (2023). Avrupa Birliği Ülkelerinde Politik İstikrar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15 (3), 1761-1777.

Findings – The findings obtained as a result of the analyzes show that capital, labor and political globalization have a positive effect on economic growth and political stability has a negative effect on economic growth in 24 EU member countries. In addition, separate results for 24 EU countries were also obtained in the study. When the relationship between political stability and economic growth is evaluated, it is concluded that political stability has a statistically significant and positive effect on economic growth in Austria, Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Finland and Slovakia. When the causality results between the variables used in the study were examined, it was determined that there was a one-way causality relationship from political stability to economic growth. Within the scope of these results, it is considered important for countries to minimize future uncertainties.

Discussion – As a result of the study, the relationship between economic growth and political stability is accepted for 24 EU member countries. In these countries, transparent and unambiguous practices should be implemented in order to eliminate the social violence and terror perception of policy practitioners and, accordingly, political instability. The predictability of the functioning of institutions and organizations and the evaluation of social demands and demands will be beneficial in preventing the chaos that may occur in the country and increasing the investments to be made in a stable manner.

1. Giriş

Siyaset ve ekonomi arasındaki etkileşimi tespit etmek ve aralarındaki ilişkinin boyutlarını ortaya koymak birçok çalışmanın motivasyonu olmuştur. Downs (1957)'a göre, politika ve ekonomi arasındaki bu ilişki, hükümetlerin yapılacak olan seçimlerde oy oranlarını artırmak için ekonomi politikaları üzerinde yaptıkları genişletici politikalar ve fırsatçı davranışlar sergiledikleri varsayımından kaynaklanmaktadır.

Ekonomik büyümenin sürdürülebilir olabilmesi için politik istikrar göstergelerinin önemli bir etken olduğu bilinmektedir (Goldsmith, 1987: 471). Politik istikrarın varlığı durumunda kalıcı ve uzun vadeli yatırımlar yapılmaktadır (Şanlısoy ve Kök, 2010: 102). Bunun temelinde yatan varsayım ise gerek yerli gerekse de yabancı yatırımların politik istikrarın olduğu ülkelere yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum sermayenin ürkek olmasından kaynaklanmaktadır (Yalçınkaya ve Kaya, 2017: 279).

Politik istikrarsızlık ise geleceğin öngörülmesini azaltarak belirsizliği artırmakta ve uzun vadede etkileri olmayan makroekonomik politikaların uygulanmalarına neden olmaktadır. Bu durum piyasalarda ve yatırımlarda etkisini negatif bir şekilde göstererek ülkelerin sürdürülebilir büyümeleri önünde bir engel oluşturmaktadır (Aisen ve Veiga, 2011: 3). Bu kapsamda temel varsayım hükümetlerin oylarını maksimize etme arzularından ve ideolojilerini ekonomi politikalarına yansıtma çabaları nedeniyle ekonomik dalgalanmaların yaşanmasına neden olduğu görüşüdür. Ekonomik alanda yaşanan bu dalgalanmanın politik istikrarsızlıktan ve tutarsızlıktan kaynaklandığı sıklıkla vurgulanmaktadır (Gür ve Akbulut, 2012: 283).

Politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için yapılan çalışmalarda fikir birliği oluşmadığı görülmekte, bu durum ise politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Çalışmada politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki farklı ekonomik düzeyde ülkelerden oluşan ve Avrupa Birliği'ne üye 24 ülke için 2002-2019 yılları arasındaki dönemde incelenmektedir. Çalışmada model oluşturulurken Cobb-Douglas üretim fonksiyonu temel alınmış ve söz konusu ilişkiyi ifade edeceği değerlendirilen değişkenler panel veri analizi yöntemleriyle analiz edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümünde konuyla ilgili bilgiler kavramsal çerçeve başlığı altında verilmiştir. İkinci bölümde ilgili alanda yapılmış çalışmalar ve sonuçları verilmiştir. Üçüncü bölümde ise kullanılan veri, model ve metodoloji hakkında bilgi verilmektedir. Diğer bölüm olan dördüncü bölümde serilerin durağanlığının tespit edilmesi için uygulanan LLC, Breitung ve IPS panel birim kök testleri, uzun dönem eşbütünleşme ilişkisinin analiz edilmesi için uygulanan Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri ve bu eşbütünleşme ilişkisinin yönü ve katsayısını tespit etmek üzere uygulanan FMOLS tahmincisi sonuçları sunulmaktadır. Dördüncü bölümde ayrıca değişkenler arasındaki ilişkinin bulunmasına yönelik uygulanan Dumitrescu-Hurlin nedensellik testi sonuçları da bulunmaktadır. Son olarak ise çalışmanın sonuç bölümünde elde edilen sonuçlar literatürdeki önceki çalışmalarla birlikte değerlendirilmiş ve analiz sonuçlarına göre politika önerilerinde bulunulmuştur.

2. Kavramsal çerçeve

20. yüzyılın başlarından günümüze kadar yapılan birçok çalışmada ülkeler arasındaki ekonomik performans farklılıklarının neden kaynaklandığı araştırılmaktadır. Ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkların açıklanmasında kurumsal faktörler kapsamında değerlendiren politik faktörler dikkate alınmaktadır. Bununla

birlikte dikkate alınan politik faktörler içerisinde yer alan politik rejim tipi ve demokrasi unsuru yapılan çalışmalarda bir ölçüt olarak ele alınmakta ve sıklıkla kullanılmaktadır (Şanlısoy, 2020: 86).

Rejim tipi ve demokrasi unsurunun bir değişken olarak ele alınmasının temelinde yatan unsur güçlü rejim tipine ve demokrasiye sahip olan ülkelerin kurumsal yapısının ve ekonomik performanslarının diğer ülkelere göre daha yüksek olduğu varsayımdır. Güçlü demokrasi sistemlerinin hakim olduğu ülkelerin gelişmiş ülkeler olduğu ve güçlü demokrasi sisteminin hakim olmadığı ülkelerde ise demokrasi sistemlerinin gelişmediği veya olmadığı görülmektedir (Asteriou ve Price 2001: 386).

Bu doğrultuda değerlendirildiğinde politik sistemin aslında ülkelerin ekonomik büyümelerini belirleyen bir unsur olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. İlgili literatürde politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin tam olarak ortaya konulamaması yeni çalışmaların yapılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda politik istikrar göstergesi, ülkelerin ekonomik büyüme performanslarını belirlemek için kullanılan temel değişkenlerden biri olarak ilgili alan yazınında kabul edilmiş ve sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır (Telatar 2003: 74).

Politik istikrar göstergesinin ilgili alan yazınında kabul edilmesi ve sıklıkla kullanılması ile birlikte politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar son yıllarda giderek artmakta ve önem kazanmaktadır. Politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen ve çağının büyük düşünürleri arasında yer alan İbn-i Haldun'a (1375) göre, politik istikrar ülkelere olan yatırımların artmasıyla birlikte iş imkanlarını da artırmaktadır. Bu durum ise ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde pozitif bir etki oluşturmaktadır. Bununla birlikte Downs (1957) çalışmasında hükümetlerin fırsatçı yaklaşımlarıyla ekonomiyi manipüle ederek ekonomik dalgalanmalara ve dolayısıyla politik istikrarsızlığa yol açtığını belirtmektedir. Nordhaus (1975) ise bu durumu hükümetlerin veya siyasi partilerin bir sonraki seçimde tekrardan seçilebilme olasılığını artırmak için seçmenlerin siyasi tutum ve davranışları üzerinde etkili olan ekonomi politikalarını uygulayarak oylarını artırma çabası olarak tanımlamaktadır. Frey ve Schneider (1978) ise hükümetlerin iyi ekonomik gidişat karşısında daha ideolojik bir yaklaşım sergileyerek siyasi ideolojilerini ve ideallerini gerçekleştirmeye yönelik politikaları uygularken kötü ekonomik gidişat karşısında ise seçim dönemlerinde fırsatçı davranarak ekonomik dalgalanmalara neden olduklarını belirtmişlerdir.

Tüm bu görüşlere karşı olarak Hibbs (1977) savunduğu partizan modelinde seçmenlerin daha partizanca bir davranış sergilediklerini ve seçimlerde de bu doğrultuda siyasi tutum ve davranışlarını belirlediklerini ileri sürmektedir. Hibbs'e göre seçmenlerin farklı siyasi ve ideolojik görüşlere sahip olduklarını ve sağ ideolojik görüşe sahip seçmenlerin daha düşük enflasyona yönelik bir görüşü benimserken sol ideolojik görüşe sahip seçmenlerin ise daha düşük işsizlik oranına yönelik görüşü benimsediklerini varsaymaktadır.

Hükümetlerin veya siyasi partilerin seçim dönemlerinde tekrarladıkları bu durum seçmenlerin geçmişi uzun dönemli olarak değerlendirememesi (Karahana ve Karagöl, 2014: 1) varsayımından kaynaklı olarak her seçim döneminde sürekli olarak tekrarlanmaktadır (Gür ve Akbulut, 2012: 284). Bu kapsamda hükümetler veya siyasi partiler oylarını artırmak için seçim dönemlerinde yaptıkları ekonomi politikaları ile politik istikrarsızlığa neden olmakta ve sürdürülebilir ekonomik büyüme üzerinde bir engel oluşturmaktadır.

Politik istikrarsızlık geleceğe yönelik belirsizliği artırmakta ve yapılacak olan fiziksel ve finansal yatırımların ise azalmasına neden olmaktadır (Asteriou ve Price, 2001: 386; Lensink, Hermes ve Victor, 2000: 87). Bununla birlikte geleceğe yönelik belirsizliklerin arttığı dönemlerde hükümetler ve siyasi partiler tarafından uygulanan uzun dönemli ekonomi politikaları etkilenecek yerini oy oranlarını artırıcı kısa dönemli ekonomi politikalarına bırakmaktadır.

Hükümetlerin ve siyasi partilerin oy oranlarını artırmak için uyguladıkları kısa vadeli popülist politikaların temelinde bir sonraki seçimde tekrardan seçilme/seçilebilme isteği bulunmaktadır (Şanlısoy ve Kök, 2010: 106). Politik istikrarsızlığın bir ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri ilgili literatür incelenerek hazırlanan aşağıdaki Tablo 1'de özetlenmektedir.

Tablo1. Politik İstikrarsızlık Etki Tablosu

Dış kaynaklı yatırımların azalması	Ekonomik büyümenin azalması
İç kaynaklı yatırımların azalması	İşsizlik oranının artması
Fiziksel yatırımların azalması	Enflasyon oranının artması
Faiz oranlarının artması	Döviz kurunun artması
Finansal yatırımların azalması	Beyin göçünün artması
Yurt içi sermaye çıkışının artması	Bölgesel gelişmenin zayıflaması
Yurt dışı sermaye girişinin azalması	Beşeri sermayenin azalması
Askeri darbe ihtimallerinin artması	Ekonomik krizlerin artması
Teknolojik ilerlemelerin azalması	Hukuk sisteminin zayıflaması
Toplumsal şiddet olaylarının artması	Siyasi kutuplaşmaların artması
Yolsuzlukların artması	Rejim değişikliklerinin sıklıkla yaşanması
Kamu borçlarında artış	Yurtiçi tasarruflarda azalma
Bütçe açığı	Rant olaylarında artış

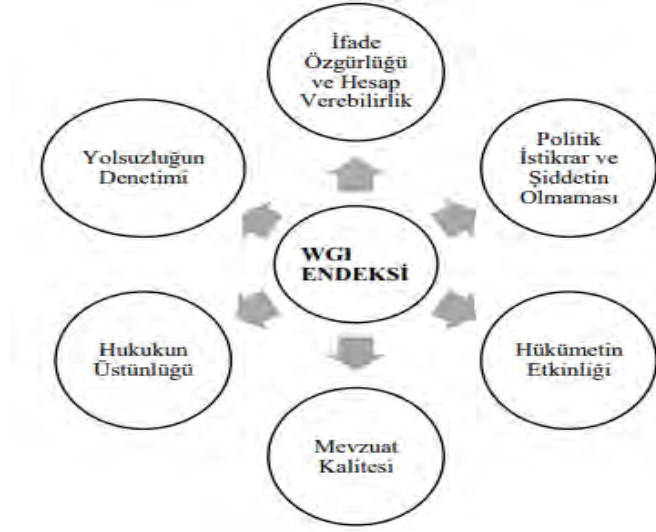
Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’de görüldüğü üzere politik istikrar ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı güçlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu ilişkiye göre politik istikrarsızlığın ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği ve politik istikrarın ise ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği belirtilmektedir. Söz konusu ekonomik büyüme ile politik istikrarsızlık arasındaki ilişki Şanlısoy (2010) tarafından oluşturulan Şekil 1’de gösterilmektedir.

Politik istikrarsızlık, yasal veya yasal olmayan sürekli iktidar değişikliklerinden kaynaklanır ve ekonomik büyüme performansını olumsuz etkiler (Alesina vd, 1996: 190). Ekonomik büyüme performansı, politik istikrarsızlıktan iki şekilde etkilenir. Bu etkilerden biri, siyasi istikrarsızlığın ülkelerin politik yapılarında oluşturduğu belirsizlikten kaynaklanan olumsuz etkilerdir. İkinci etki, işgücü ve piyasa üzerinde verimliliği doğrudan etkileyen olumsuz etkilerdir (Alper, 2018: 50). Politik ve kurumsal yapı, ülkelerin ekonomik performanslarındaki farklılıkları büyük ölçüde etkiler (Öztürk ve Küsmez, 2019: 31-32). Ekonomik performans, güçlü kurumsal ve politik yapıya sahip ülkelerin ekonomik performansına göre daha düşüktür (Asteriou ve Price, 2001: 386). Politik istikrar ve istikrarsızlık, hem kurumsal hem de politik yapı içinde yer aldığından, ülkelerin ekonomik büyüme performansları üzerinde hem olumlu hem de olumsuz birçok etkisi olduğu bilinmektedir (Şanlısoy, 2017: 86). Bu nedenle, politik istikrar ve politik istikrarsızlık kavramlarını tanımlamak, meseleyi daha iyi anlamak için önemlidir. Politikadaki istikrar, gelecekteki belirsizlikleri ortadan kaldırarak sürdürülebilir ekonomik büyümenin temelini oluşturur. Bununla birlikte, siyasi istikrar, yatırımların artmasına ve devam etmesine neden olur (Şanlısoy ve Kök, 2010: 102). Oliva ve Rivera’ya (2002) göre, politik istikrar, yabancı yatırımların artmasına ve bu da ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunur. Barro (1991) ülkedeki yüksek politik istikrarlılığın ekonomik büyümenin ve fiziksel yatırımların artmasının ana kaynağı olduğunu vurguladı.

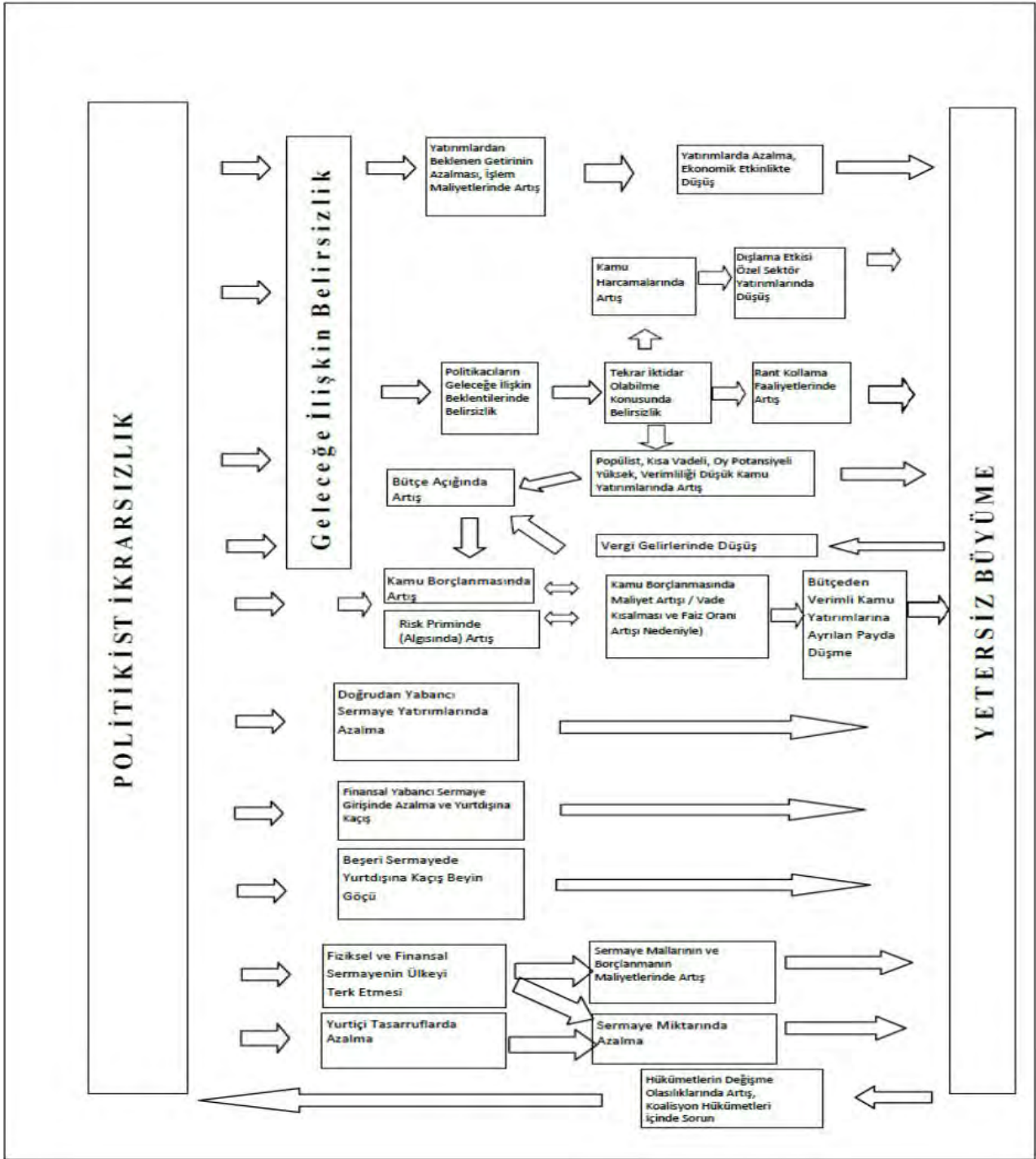
Çalışma kapsamında kullanılan politik istikrar endeksi, Daniel Kaufmann ve Aart Kraay tarafından oluşturulan ve altı alt bileşen içerisinde yer alarak dünya bankası tarafından ilk kez WGI (Worldwide Governance Indicator- Uluslararası Yönetişim Göstergeleri) projesi raporları kapsamında 1996 yılında 200’den

fazla ülke için yayınlanmıştır. WGI kapsamında yer alan altı endeks sırasıyla aşağıda belirtildiği şekil 2'de görüldüğü gibidir (WGI, 2021).

Şekil 2. WGI Bileşenleri (Armutcu, 2022; WGI, 2022)

WGI endeksi kapsamında bulunan altı alt bileşendeki göstergeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki çok sayıdaki uzman anket katılımcısı, işletme ve vatandaşların görüşleri birleştirilerek oluşturulmaktadır. Bununla birlikte 30'dan fazla bireysel veri kaynağı ile birlikte, farklı anket enstitüleri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör, uluslararası kuruluşlar ve düşünce kuruluşlarından elde edilen bilgilere dayanmaktadır. Bu altı alt bileşen arasında yer alan PSE değişkeni ülkelerin politik istikrar indeksini göstermektedir. Farklı alt göstergelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan PSE endeks değeri -2.5 ile +2.5 arasında bir değer olarak derecelendirilmektedir. PSE değerine göre ülkelerin puan derecelerinin -2.5 değerine yaklaşması ülkede politik istikrarın azaldığını, +2.5 değerine yaklaşması ise ülkede politik istikrarın arttığını göstermektedir (World Bank Government Indicator (WGI, 2021). Diğer bir ifade ile politik istikrar endeksinin negatif olması ülkelerde politik istikrarın azaldığını ve ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etki oluşturacağı anlamına gelmektedir.

Şekil 1. Politika ve Ekonomi İlişkisi (Şanlısoy, 2010).

3. Literatür Taraması

Literatür taramasında ilgili çalışmalar incelendiğinde değişkenler arasındaki ilişkinin farklı şekilde ele alındığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin genel olarak negatif olduğu ve politik istikrarın ise ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği (Barro, 1991; Alesina vd., 1996; Asteriou ve Perotti, 1996) görülmektedir.

Bununla birlikte yapılan çalışmalarda politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin doğrudan olduğu gibi etkisinin olmadığını veya dolaylı olarak bir etkisinin olduğunu tespit eden çalışmalar da (Jaouadi, Azza ve Lamia, 2014; Barro ve Lee, 1994; Arslan, 2011) bulunmaktadır. Çalışma kapsamında politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen ulusal ve uluslararası çalışmalara ait özet bilgiler Tablo 2’de kronolojik olarak sunulmaktadır.

Tablo 2’de belirtilen çalışmalar incelendiğinde ekonomik büyüme ile politik istikrar arasında bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte her iki değişken arasında nedensellik ilişkisi bulunduğu da yapılan ampirik çalışmalarda görülmektedir. İncelenen çalışmalardan Barro (1991); Alesina vd., (1996); Yalçinkaya ve Kaya (2017), Tang ve Abosedra (2014) ve Jong-A-Pin (2006) politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin negatif olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmalara karşı Gür ve Akbulut (2012) ve Alper (2018) ise politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Şanlısoy ve Kök (2006) ve Yiğit (2021) çalışmalarında politik istikrardan ekonomik büyüme doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 2. Literatür Taraması

Yazar(lar)	Ülke(ler)	Dönem	Metodoloji	Bulgular/Sonuç
Barro (1991)	98 ülke	1960-1985	Panel veri analizi (Regresyon Analizi)	Ekonomik büyüme üzerinde politik istikrarsızlık negatif etki yaratmaktadır.
Alesina vd., (1996)	113 ülke	1950-1982	Panel veri analizi (OLS ve GLS)	Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, politik istikrarsızlık ülkelerin ekonomik büyüme olumsuz etkilemektedir.
Aisen and Veiga (2006)	100 ülke	1960-1999	Panel veri analizi (OLS ve GMM)	Çalışmada, politik istikrarsızlığın ülkelerde yüksek enflasyonun sebebi olduğu tespit edilmiştir.
Pin (2006)	98 ülke	1984-2003	Panel veri analizi (GMM)	Yapılan çalışmada, ekonomik büyüme üzerinde politik istikrarsızlığın negatif bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.
Şanlısoy ve Kök (2006)	Türkiye	1987-2006	Dinamik EKK	Çalışmanın sonucunda politik istikrar ve ekonomik büyüme arasında tek yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.
Arslan (2011)	Türkiye	1987-2007	Johansen eşbütünleşme, ECM	Çalışmada tespit edilen bulgulara göre politik istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki yoktur.
Gür ve Akbulut (2012)	19 gelişmekte olan ülke	1986-2003	Panel veri analizi (Hausman Testi)	Politik istikrarlılık durumu ekonomik büyüme pozitif olarak etkilemektedir.
Tang and Abosedra (2014)	24 Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesi	2001-2009	Panel veri analizi (GMM)	Ülkelerde yaşanan politik istikrarsızlık durumu ekonomik büyüme negatif olarak etkilemektedir.
Yalçinkaya ve Kaya (2017)	G-12 ve G-8 ülkeleri	1996-2015	Panel veri analizi (FMOLS)	Çalışmada G-12 ülkelerinde politik istikrarın ekonomik büyüme pozitif etkilediği ve G-8 ülkelerinde ise politik istikrarın pozitif etkilediği görülmektedir.
Alper (2018)	BRICS-T ülkeleri	1996-2016	Panel veri analizi (FGLS ve PCSE)	Panel genelinde politik istikrarlılık durumunun ekonomik büyüme anlamlı

				ve pozitif olarak etkilediği tespit edilmiştir.
Geleri (2021)	Türkiye	1970-2017	GARCH Model	Çalışmada politik istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasında zıt bir ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur.
Yiğit (2021)	D-8 ülkeleri	1990-2014	Panel veri analizi (VAR Analizi)	Çalışmada politik istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.
Armutcu (2022)	BRICS-T ülkeleri	1996-2020	Panel veri analizi (AMG tahmincisi)	Çalışmanın sonucunda ekonomik büyüme üzerinde politik istikrarın önemli bir rolü olduğu ifade edilmektedir.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Konu ile ilgili yapılmış çalışmalar değerlendirildiğinde politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ülke grubu ve çalışma dönemine göre farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmamızda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birlikte bulunduğu Avrupa Birliği üyesi 24 ülke için yapılması diğer çalışmalara göre farklılık oluşturacaktır. Çalışmada ayrıca ülke grubu sonuçlarının yanı sıra her ülkenin sonuçlarına da yer verilmesi çalışmanın farklılığı olarak görülmektedir.

4. Yöntem

4.1. Araştırmanın Modeli ve Evreni

Çalışmanın bu bölümünde, Cobb-Douglas üretim fonksiyonu temel alınarak politik istikrarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Avrupa Birliği (AB) üyesi 24 ülke üzerinde 2002-2019 yılları arasındaki dönem için panel veri analizi yöntemleriyle ampirik olarak incelenmektedir. Çalışmada kullanılan değişkenler Aisen ve Veiga (2013), Pin (2009), ve Yalçınkaya ve Kaya (2017) çalışmalarından yararlanılarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Cobb-Douglas üretim fonksiyonu temelinde oluşturulan model şu şekildedir;

$$GDPPC_{it} = \beta_0 + \beta_1 CAP_{it} + \beta_2 EMP + \beta_3 EGLOB + \beta_4 PSE + \vartheta_t \quad (1)$$

Modelde bulunan GDPPC değişkeni, ekonomik büyümeyi temsilen kişi başına düşen reel milli gelir 2015 yılı için sabit ABD doları üzerinden, sermaye birikimini temsilen CAP değişkeni 2015 yılı sabit ABD doları üzerinden hesaplanmaktadır. İşgücünü temsilen kullanılan EMP değişkeni toplam çalışan işgücünü göstermektedir. Dışa açıklığı temsilen kullanılan EGLOB değişkeni ülkelerin ekonomik küreselleşme indeksini ve politik istikrarı temsilen PSE değişkeni ülkelerin politik istikrar indeksini göstermektedir. PSE politik istikrar indeksi kurumsal olmayan veya şiddet içeren yollarla iktidarda bulunan yönetimin işlemez hale getirilebileceğini ya da devrilebileceğine yönelik sosyolojik algının ölçülmesiyle ortaya konulmaktadır. Farklı alt göstergelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan bu indeks değeri +2.5 ile -2.5 arasında bir değer olarak gerçekleştiği kabul edilmektedir. Ülkelerin sahip olduğu PSE değerinin -2.5 değerine yaklaşması ülkedeki politik istikrarın azaldığını, +2.5 değerine yaklaşması ise ülkenin politik istikrarın arttığını göstermektedir.

4.2. Veri Seti

Çalışmanın bu bölümünde, modelde kullanılan değişkenlere ait detaylı bilgilere yer verilecektir. Çalışmada ekonomik büyümeyi temsilen kullanılan kişi başına düşen milli gelir verileri (GDPPC) ve sermaye birikimini gösteren (CAP) veriler Dünya Bankası (WB) veri tabanından, dışa açıklığı temsilen kullanılan KOF ekonomik küreselleşme (EGLOB) indeksi verileri İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü (ETH Zürich) veri tabanından, işgücünü temsilen kullanılan toplam çalışan işgücü verileri (EMP) The Conference Board veri tabanından ve politik istikrarı temsilen kullanılan PSE indeksi Dünya Bankası (WB-World Governance Indicators) veri tabanından elde edilmiştir.

4.3. Verilerin Analizi

Çalışmada metodolojik olarak öncelikle birimler arasında yatay kesit bağımlılığı ve homojenite test edilerek uygulanacak yöntemlere karar verilmiştir. Birimler arasında yatay kesit bağımlılığı bulunmaması üzerine 1.nesil analiz yöntemleri uygulanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle LLC, IPS ve Breitung panel birim kök testleri aracılığıyla değişkenlerin durağanlık özellikleri incelenmektedir. Verilerin durağan olması durumunda, serilerin uzun dönem eşbütünleşme ilişkisinin analiz edilmesi için Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri uygulanacaktır. Serilerin uzun dönem eşbütünleşme katsayıları ve yönü ise Pedroni (2000) tarafından geliştirilen FMOLS (Full Modified Ordinary Least Square) tarafından geliştirilen yöntemiyle incelenecektir. Ayrıca Dumitrescu-Hurlin (2012) nedensellik testi ile değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi incelenecektir.

5. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde AB üyesi ülkelerde sermaye birikimi, işgücü, ekonomik küreselleşme ve politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmek için oluşturulan modele dair bulgulara yer verilmektedir. Çalışmada analiz sonuçlarının değerlendirilmesinden önce oluşturulan modele ait tüm değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	lnGDPPC	lnCAP	lnEMP	lnEGLOB	lnPSE
Ortalama	10.049	24.104	2.685	4.363	-0.297
Medyan	9.936	24.380	1.642	4.386	-0.115
Maksimum	11.566	27.348	6.897	4.531	0.562
Minimum	8.344	20.688	0.001	3.939	-5.640
Std.Hata	0.711	1.451	2.110	0.104	0.650
Çarpıklık	-0.029	0.100	0.843	-1.044	-2.988
Basıklık	2.183	2.450	2.277	4.183	18.011
Gözlem Sayısı	432	432	432	432	432

Panel veri analizi yapılan çalışmalarda yatay kesitler arasındaki bağımlılık durumunun analiz edilmesi sonuçların tutarlılığı ve doğru olması için önemli görülmektedir. Yatay kesit bağımlılığının test edilmesinde sıklıkla kullanılan testlerden birincisi Breusch ve Pagan (1980) tarafından geliştirilmiş olan Lagrange Çarpanı (LM) testidir. LM testi istatistiği yatay kesit bağımlılığı olmadığı kabulüne dayanan sıfır hipotezi altında, $T > N$ olduğu durumlarda geçerlidir. İkinci olarak Breusch ve Pagan (1980) testi temelinde Pesaran (2004) tarafından geliştirilmiş olan CD_{LM} testi ise T ve N 'nin büyük olduğu paneller için uygun görülmektedir. Ancak bu testin yatay kesit boyutunun (N) büyük ve zaman boyutunun (T) küçük olduğu durumlarda bozulmalar gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sorunun giderilmesi için üçüncü olarak Pesaran (2004) tarafından $N > T$ durumu için geçerli olan CD test istatistiğini geliştirmiştir. Bu testin T küçük ve N büyük olduğu durumlarda sapmalı sonuçlar verdiği değerlendirilmesiyle Pesaran vd. (2008) bu test istatistiğinin sapması düzeltilmiş versiyonu olan LM_{adj} test istatistiğini önermişlerdir (Pesaran vd., 2008; Pesaran, 2004; Ünlü, 2022).

Tablo 4. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişken	LM (Breusch,Pagan 1980)		CDLM (Pesaran,2004)		CD (Pesaran,2004)		LMadj (PUY, 2008)	
	Sabitli Model							
	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
lnGDPPC	408.793*	0.000	5.652*	0.000	-0.366	0.357	0.718	0.236
lnCAP	462.066*	0.000	7.919*	0.000	-0.842	0.200	1.291	0.198
lnEMP	794.266*	0.000	22.059*	0.000	18.898**	0.012	1.120	0.131
lnEGLOB	552.727*	0.000	11.778*	0.000	-1.670**	0.047	0.976	0.165
lnPSE	392.404*	0.000	4.954*	0.000	0.714	0.238	3.127*	0.001

Not: *%1 ve **%5 anlamlılık derecesini ifade etmektedir.

Çalışmada değişken bazında yatay kesit analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır. Çalışma kapsamında yatay kesit boyutu zaman boyutundan büyük olması nedeniyle Pesaran CD (2004) test sonuçları değerlendirilmektedir. Buna göre lnEMP ve lnEGLOB değişkenlerinin olasılık değerleri kritik değer olarak kabul edilen 0.05'ten küçük olduğundan sıfır hipotezi reddedilmektedir. Ancak lnGDPPC, lnCAP ve lnPSE değişkenlerinin olasılık değerleri 0.05 kritik değerinin üzerinde olduğu için sıfır hipotezinin reddedilememektedir. Bu doğrultuda bu değişkenler açısından yatay kesit bağımlılığın olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Çalışmada yatay kesit bağımlılığın test edilmesine ek olarak uygulanacak birim kök testinin belirlenebilmesi için Pesaran ve Yamagata (2008) homojenite testi uygulanmıştır. Bu test ile sabit terimin ve eğim katsayılarının değişkenler açısından homojen olup olmadıkları analiz edilmektedir (Topaloğlu, 2018). Analizler neticesinde elde edilen sonuçlar Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5. Pesaran ve Yamagata (2008) Homojenite Testi Sonuçları

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri	Karar
Delta Tilde	4.484*	0.000	Heterojen
Delta Tilde _{adj}	4.912*	0.000	Heterojen

Not: *, %1 anlamlılık derecesini ifade etmektedir.

Çalışmada uygulanan Pesaran ve Yamagata (2008) Homojenite Testi Sonuçları incelendiğinde olasılık değerlerinin kritik değer olan 0.05'ten küçük olduğu görülmekte ve sıfır hipotezi reddedilmektedir. Bu doğrultuda değişkenlerin heterojen oldukları sonucuna ulaşılmakta ve yatay kesit bağımlılığını dikkate almayan ve heterojen özelliklere sahip birinci nesil yöntemleri uygulanmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda daha kesin sonuçlar elde etmek için çalışmada kullanılan serilerin durağanlık derecelerinin tespit edilmesi önemli bir unsurdur. Çalışmada değişkenler arasındaki durağanlık derecelerini incelemek için LLC, IPS ve Breitung panel birim kök testleri kullanılmıştır. Panel birim kök test sonuçlarına ait bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Serilerin durağan olması panel veri analizinde doğru sonuçlara ulaşmak için önemli bir unsurdur. Bu açıdan değerlendirildiğinde değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edebilmek için serilerin durağanlık göstermesi gerekmektedir. Serilerin durağanlığının test edilmesi için uygulanan LLC, IPS ve Breitung panel birim kök testlerinin sonuçları Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6. Panel Birim Kök Testleri Sonuçları

Düzy	LLC		IPS		Breitung	
	Sabit ve Trendli					
	t-istatistiği	Olasılık	t-istatistiği	Olasılık	t-istatistiği	Olasılık
lnGDPPC	-4.375***	0.000	-3.121***	0.000	-3.466***	0.000
lnCAP	-17.212***	0.000	-8.548***	0.000	-2.054**	0.020
lnEMP	-2.421***	0.007	-2.509***	0.006	-0.072	0.471
lnEGLOB	-17.212***	0.000	-8.548***	0.000	-2.054**	0.020
lnPSE	-5.764***	0.000	-4.067***	0.000	-2.098**	0.017
Fark Değerleri						
Δ lnGDPPC	-9.613***	0.000	-4.542***	0.000	-10.113***	0.000
Δ lnCAP	-9.798***	0.000	-5.485***	0.000	-7.337***	0.000
Δ lnEMP	-6.130***	0.000	-3.475***	0.000	-6.578***	0.000
Δ lnEGLOB	-12.95***	0.000	-8.261***	0.000	-8.460***	0.000
Δ lnPSE	-14.27***	0.000	-12.586***	0.000	-6.470***	0.000

Not: *%10, ** %5, *** %1, düzeyini ifade ederken Δ sembolü serilerin birinci farkını belirtmektedir.

Tablo 6'da incelendiğinde düzeyde lnEMP değişkeni haricindeki tüm değişkenlerin durağan olduğu görülmektedir. Nazlolu (2012) ve Destek (2014)'e göre, bir birim kök testine göre durağan olan bir seri diğerine göre durağan değilse, fark alma işlemini uygulayıp tüm birim kök testlerine göre durağan olan serilerle çalışmak güvenilir sonuçlar verecektir. Bu yüzden tüm değişkenlerin farkı alınmış ve farkı alınan tüm değişkenlerin durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamında kullanılan serilerin durağanlık dereceleri tespit edildikten sonra uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleriyle incelenmiştir. Tablo 7'de görülen panel eşbütünleşme testlerinin sonuçları incelendiğinde; yedi farklı testten beş testin anlamı olduğu görülmekte ve seriler arasında uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca Kao eşbütünleşme testi sonuçlarının da anlamlı olması elde edilen eşbütünleşme ilişkisini desteklemektedir.

Tablo 7. Panel Eşbütünleşme Testleri Sonuçları

Pedroni Panel Eşbütünleşme Testi	Sabitli-Trendsiz		Ağırlıklı	
	t-istatistiği	Olasılık	t-istatistiği	Olasılık
Panel v-istatistiği	13.277***	0.000	2.170**	0.015
Panel rho-istatistiği	2.740	0.996	3.830	0.999
Panel PP-istatistiği	-4.425***	0.000	-3.631***	0.000
Panel ADF-istatistiği	-5.683***	0.000	-4.595***	0.000
Grup rho-istatistiği	5.851	1.000		
Grup PP-istatistiği	-5.739***	0.000		
Grup ADF-istatistiği	-5.420***	0.000		
Kao Panel Eşbütünleşme Testi				
	t-istatistiği	Olasılık		
ADF	-4.160***	0.000		

Not: *%10, ** %5, *** %1, düzeyini ifade etmektedir.

Yapılan eşbütünleşme testlerinden sonra seriler arasındaki ilişkilerin katsayısı ve yönü FMOLS (Full Modified Ordinary Least Square) tahmincisi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre sermaye birikiminin (lnCAP), işgücünün (lnEMP) ve ekonomik küreselleşmenin (EGLOB) ekonomik büyüme üzerindeki etkisi istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif olduğu Tablo 8'de görülmektedir.. Buradan hareketle çalışma döneminde, sermaye, işgücü ve ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeyi artırıcı etkisi olduğu değerlendirilmektedir. Ancak çalışmamızın temel araştırması politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisidir. Bu doğrultuda sonuçlar incelendiğinde politik istikrarın ekonomik büyüme

üzerindeki etkisinin negatif olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuç Jong-A-Pin, (2009), Fielding, (2003) ve Tang ve Abosedra, (2014) çalışmalarında elde edilen bulgularla uyumludur.

Politik istikrar indeksi kurumsal olmayan ve/veya şiddet içeren yollarla hükümetin işlemez hale getirileceği veya devrilebileceği ihtimaline yönelik toplumun algısını ölçen alt göstergelerden oluşmaktadır (Kaufmann vd., 2010; Yalçınkaya ve Kaya, 2017). Buradan hareketle çalışmada elde edilen sonuçlar incelenen dönemde Avrupa Birliği üyesi 24 ülke ekonomileri için siyasi ve yönetsel yapının belirlilik ortamını sağlayamadığı, kısmen istikrarsız bir yapıya sahip olduğu değerlendirilmektedir. Çalışmada ayrıca elde edilen bu sonuçların daha iyi açıklanabilmesi ve ülkelere göre farklılıkların tespit edilebilmesi için ülke ayrıştırması yapılarak her bir ülkede bağımlı değişken üzerinde (lnGDPPC) bağımsız değişkenlerin (lnCAP, lnEMP, lnEGLOB ve lnPSE) etkisi incelenmiştir.

Tablo 8. FMOLS Katsayı Tahmincisi Sonuçları

Model	$GDPPC_{it} = \beta_0 + \beta_1 CAP_{it} + \beta_2 EMP + \beta_3 EGLOB + \beta_4 PSE + \vartheta_t$							
Değişken	lnCAP		lnEMP		lnEGLOB		lnPSE	
	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık
Panel	0.279***	0.000	0.180***	0.000	1.107***	0.000	-0.318***	0.000
Değişken	lnCAP		lnEMP		lnEGLOB		lnPSE	
Ülkeler	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık
Avusturya	0.159***	0.064	0.346***	0.000	0.254	0.201	0.080***	0.001
Belçika	0.405***	0.000	-0.062	0.344	-0.187	0.151	0.004	0.462
Bulgaristan	0.258	0.419	-2.505*	0.058	2.042***	0.000	0.040**	0.023
Hırvatistan	0.007	0.940	0.646**	0.027	1.096***	0.000	0.140**	0.013
Kıbrıs	0.240***	0.000	0.134	0.217	0.032	0.690	0.003	0.897
Çek Cumhuriyeti	0.456***	0.002	0.796	0.101	0.972***	0.000	0.090**	0.045
Danimarka	0.275**	0.013	0.320	0.217	-0.024	0.957	-0.050	0.261
Estonya	0.506**	0.051	-0.057	0.939	4.125	0.157	-0.41**	0.019
Finlandiya	0.448***	0.000	0.488**	0.013	0.676**	0.035	0.08***	0.000
Almanya	0.652***	0.000	0.375	0.160	-0.695**	0.015	0.028	0.115
Macaristan	0.205***	0.003	1.227***	0.000	1.142***	0.000	-0.09***	0.000
İrlanda	0.332***	0.000	0.147	0.654	1.062	0.461	-0.143	0.160
İtalya	0.376***	0.000	-0.332**	0.038	0.267**	0.013	0.014	0.146
Letonya	0.300**	0.017	0.017**	0.043	3.232***	0.000	-0.15***	0.000
Litvanya	0.574***	0.000	-1.874***	0.000	2.719***	0.000	0.016	0.862
Lüksemburg	0.088	0.398	0.473***	0.005	2.659**	0.016	0.246**	0.071
Malta	0.068	0.199	0.691***	0.000	0.071	0.589	-0.16**	0.054
Hollanda	-0.064	0.447	1.012***	0.000	0.394	0.272	-0.088*	0.099
Polonya	1.183***	0.000	-0.664	0.213	-0.611*	0.074	-0.11***	0.000
Portekiz	-0.296	0.237	1.862*	0.062	1.521***	0.000	-0.143**	0.012
Romanya	0.076	0.718	-1.188	0.232	1.366*	0.097	0.032	0.417
Slovakya	0.154	0.468	2.422***	0.000	0.658	0.129	0.264***	0.005
Slovenya	0.025	0.257	-0.010***	0.000	0.918***	0.000	-0.073**	0.045
İsveç	0.601***	0.000	-0.508**	0.011	-0.415**	0.057	-0.008	0.818

Not: *%10, ** %5, *** %1, düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 8’de görülen ülke sonuçları değişken açısından incelendiğinde sermaye birikiminin (lnCAP) ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Bulgaristan, Hırvatistan, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Portekiz, Romanya, Slovakya ve Slovenya’da istatistiki olarak anlamsız diğer ülkelerde anlamlı ve pozitif olduğu tespit edilmiştir. İşgücünün (lnEMP) ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelendiğinde Belçika, Kıbrıs, Çekya, Danimarka, Almanya, İrlanda, Polonya, Romanya’da sonuçların anlamsız olduğu görülmekte, Bulgaristan, İtalya, Litvanya, Slovenya ve İsveç’de ise negatif olduğu görülmektedir. Ekonomik küreselleşmenin (lnEGLOB) ekonomik büyüme üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde ise Bulgaristan, Hırvatistan, Çekya, Finlandiya, Macaristan, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Portekiz, Romanya, Slovenya’da istatistiki olarak anlamlı

ve pozitif olduğu sonucu elde edilmiştir. Politik istikrar ile ekonomik büyüme ilişkisi incelendiğinde Avusturya, Bulgaristan, Hırvatistan, Çekya, Finlandiya Slovakya’da politik istikrarın ekonomi büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Estonya, Macaristan, Letonya, Malta, Hollanda, Portekiz ve Slovenya’da ise bu etkinin negatif olduğu görülmektedir. Belçika, Kıbrıs, Danimarka, Almanya, İrlanda, İtalya, Litvanya, Romanya, İsveç sonuçlarının ise istatistiki olarak anlamlı olmadığı sonucu elde edilmiştir. Son olarak değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek için Dumitrescu-Hurlin (2012) testi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	Wald İstatistiği	Z-bar İstatistiği	Olasılık
$\ln CAP \rightarrow \ln GDPPC$	1.145	-0.054	0.956
$\ln GDPPC \rightarrow \ln CAP$	2.617***	3.777	0.000
$\ln EMP \rightarrow \ln GDPPC$	1.848*	1.774	0.075
$\ln GDPPC \rightarrow \ln EMP$	4.483***	8.637	0.000
$\ln EGLOB \rightarrow \ln GDPPC$	3.595***	6.325	0.000
$\ln GDPPC \rightarrow \ln EGLOB$	1.340	0.452	0.650
$\ln PSE \rightarrow \ln GDPPC$	2.545***	3.590	0.000
$\ln GDPPC \rightarrow \ln PSE$	1.233	0.175	0.861

Not: *%10, ** %5, *** %1, düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 9 incelendiğinde ekonomik büyüme ile işgücü arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir. Sermaye birikiminin ekonomik büyümeyle ilişkisinin ise ekonomik büyümeden sermaye birikimine doğru tek yönlü olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizlerde ekonomik küreselleşmeden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucu elde edilmiştir. Son olarak nedensellik analizlerinde çalışmanın odak noktası olan politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisine ait sonuçlar söz konusu değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin politik istikrardan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü olduğunu göstermektedir.

6. Sonuç ve Tartışma

Ekonomi alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde ekonomik büyüme ve kalkınma konusunda çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ekonomik büyümeyi etkileyen birbirinden farklı (fiziki sermaye, beşeri sermaye, teknoloji, küreselleşme vb.) çok sayıda unsur olduğu vurgulanmıştır. Ancak son yıllarda küresel ölçekte artan terör olayları ve özellikle Ortadoğu olmak üzere (Arap Baharı) dünya da meydana gelen siyasi ve sosyal olaylar ekonomik büyüme üzerinde politik istikrarın önemli etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda bir ülkede isyanlar, ayaklanmalar, protestolar, gösteriler, darbeler, siyasi suikastlar, iç ve dış kaynaklı terör olayları politik istikrarın ve dolaylı olarak ekonomik büyümenin üzerinde bir tehdit unsuru olarak görülmektedir (Mansuri, 2009; Geleri, 2021). 2004 ile 2017 yılları arasında (2004-İspanya, 2005-İngiltere, 2011-Norveç, 2016-Almanya, 2016-Belçika, 2017- İspanya ve İngiltere) Avrupa’da yaşanan terör olayları da bu bölgede yaşayan insanlarda şiddet ve terör beklentisini ve algısını artırmaktadır (AA, 2017). Bu doğrultuda AB ülkelerinde yaşayan insanların kurumsal olmayan şiddet olaylarıyla karşılaşılma düşüncesinin toplumun geneline yayıldığı değerlendirilmektedir. Çalışmamızda bu toplumsal algıyı ölçen ve ülkelere göre -2.5 ile +2.5 arasında bir değer alan politik istikrar indeksi ile ekonomik büyüme ilişkisi Avrupa Birliği (AB) üyesi 24 ülke üzerinde 2002-2019 yıllarına ait dönem için panel veri analiz yöntemleriyle incelenmiştir. Politik istikrar endeksinin negatif olması ülkelerde politik istikrarın azaldığını ve ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etki oluşturacağı ifade edilebilir. Çalışmada oluşturulan modelde ayrıca sermaye birikimi, işgücü, ekonomik küreselleşmenin de ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre Avrupa Birliği üyesi 24 ülke ekonomisi için, sermaye birikiminin, işgücünün ve ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlı iken politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin negatif ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile panel genelinde politik istikrarlılık endeksinin negatif olduğu ve ekonomik büyümeyi bu nedenle negatif etkilediği ifade edilebilir. Elde edilen sonuçların Barro (1991); Alesina vd., (1996); Jong-A-Pin (2006);

Tang ve Abosedra (2014); Yalçınkaya ve Kaya (2017) ve Geleri (2021) çalışmalarının sonuçları ile uyumlu olduğu görülmektedir. Ancak çalışmada elde edilen bulgular Gür ve Akbulut (2012) ve Alper (2018) çalışmalarıyla uyumlu değildir. Gür ve Akbulut (2012) gelişmiş ülkeler için yapmış oldukları çalışmada bağımsız değişken olarak işsizlik, enflasyon ve ticari açıklık (ihracat+ithalat) değişkenlerinin kullanılması ve politik istikrarı temsilen ise Uluslararası Ülke Risk Rehberi tarafından oluşturulan endeksi kullanmış olması, çalışma sonuçlarındaki farklılığın temelini oluşturmaktadır. Alper'in (2018) çalışmasında kullanılan politik istikrar endeksi aynı olmasına rağmen çalışma döneminin daha uzun olmasının sonuçlardaki farklılığa neden olabileceği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Armutcu (2022) yapmış olduğu çalışmada PSE endeksini kullanarak BRICS-T ülkelerinde politik istikrar ve ekonomik büyüme ilişkisini araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda politik istikrarın ülkelerin ekonomik büyümelerini pozitif etkilediği yani politik istikrarsızlık durumunda ülkelerin ekonomilerinin negatif etkilediklerini tespit etmiştir. Hamdaoui vd., (2022) yapmış oldukları çalışmada politik istikrarın ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde önemli bir unsur olduğunu ve ekonomik büyümeyi teşvik için politik istikrarlılık ortamının gerekliliğini ifade etmektedir. Zirari vd., (2023) yapmış oldukları çalışmada ekonomik büyümenin ana dinamiklerinden birinin politik istikrarlılık olduğunu ve politik istikrarın ise ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini belirtmektedir.

Ülke grubu için elde edilen bu sonuçların daha iyi açıklanabilmesi ve ülkelere göre farklılıkların tespit edilebilmesi için çalışmada ülke ayrıştırması yapılarak her bir ülkede bağımsız değişkenlerin (lnCAP, lnEMP, lnEGLOB ve lnPSE) bağımlı değişken üzerindeki (lnGDPPC) etkisi analiz edilmiştir. Ülke analizleri sonuçları Avusturya, Bulgaristan, Hırvatistan, Çekya, Finlandiya ve Slovakya'da politik istikrarın ekonomi büyüme üzerinde pozitif etkili olduğunu, Estonya, Macaristan, Letonya, Malta, Hollanda, Portekiz ve Slovenya'da ise bu etkinin negatif olduğunu göstermektedir. Bununla sonuçlarla birlikte Belçika, Kıbrıs, Danimarka, Almanya, İrlanda, İtalya, Litvanya, Romanya ve İsveç'e ait sonuçların istatistiki olarak anlamlı olmadığına ulaşılmıştır. Son olarak çalışma kapsamında değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi Dumitrescu-Hurlin (2012) nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Nedensellik analizi sonuçlarına göre, ekonomik büyüme ile işgücü arasında çift yönlü; ekonomik büyümeden sermaye birikimine doğru tek yönlü; ekonomik küreselleşmeden ekonomik büyüme doğru tek yönlü ve son olarak ise çalışmamızın odak noktasını oluşturan politik istikrardan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, çalışma kapsamında ele alınan AB ülkelerinde ve incelenen dönem aralığında ekonomik büyümenin nedenleri arasında politik istikrar seviyesinin önemli bir etken olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çalışma sonucunda AB üyesi 24 ülke için ekonomik büyüme ile politik istikrar ilişkisi kabul edilmektedir. Bu ülkelerde politika uygulayıcılarının toplumsal şiddet ve terör algısını ve buna bağlı olarak politik istikrarsızlıkları gidermek üzere şeffaf ve belirsizliği ortadan kaldıracı uygulamaları hayata geçirmelidir. Kurum ve kuruluşların işleyişinin öngörülebilir olması ve toplumsal istek ve taleplerin değerlendirilmesi ülkede oluşabilecek kaos ortamını engellemede yararlı olacaktır. Bu doğrultuda gerek iç gerekse de dış yatırımcılar istikrarlı gördükleri ve belirsizliğin en aza indirildiği ülkelerde yatırım yaparak ekonomik büyümeye katkı sağlayabileceklerdir. Bununla birlikte politik istikrar için seçimler önemli bir göstergedir. Seçim dönemlerinde ortaya çıkan belirsizlikler nedeniyle yatırımcılar yatırım yapmaktan kaçınılmaktadırlar. Bu nedenle ülkelerde yapılacak seçimlerin zamanında ve adil bir şekilde yapılması politik istikrarın sağlanmasında ve dolayısıyla ekonomik yatırımların artmasında önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aisen, A. and Francisco V. (2006). Does political instability lead to higher inflation? A panel data analysis. *Journal of Money, Credit, and Banking*, 38(5), pp. 1379-1389.
- Aisen, A. and Francisco V. (2011). How does political instability effect economic growth. International Monetary Fund, *IMF Working Paper, Middle East and Central Asia Department*, No: 12, pp.1-28.
- Aisen, A. and Francisco V. (2013). How does political instability affect economic growth?. *European Journal of Political Economy*, 29, pp. 151-167.
- Alesina, A., Özler, Ş., Nouriel R. and Swagel, P. (1996b). Political Stability and Economic Growth. *Journal of Economic Growth* 1(2), pp.189-211.

- Alper, A.E. (2018). BRICS-T Ülkelerinde Politik İstikrar ve Ekonomik Performans İlişkisi Üzerine Bir Analiz. *Business and Economics Research Journal* , Volume 9, Number 1 2018, pp. 49-56.
- Anadolu Ajansı (2021), Erişim Adresi; <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/6818>.
- Armutcu, B. (2022). BRICS-T Ülkelerinde Politik İstikrar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21 (4), 1917-1932. DOI: 10.21547/jss.1085460.
- Arslan, Ü. (2011). Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye Örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11(1); ss. 73-80.
- Asteriou, D. and Price, S. (2001). Political Instability and Economic Growth: UK Time Series Evidence. *Scottish Journal of Political Economy*, 48, pp.383–399.
- Asteriou, D. ve Price, S. (2001). Political instability and economic growth: UK time series evidence. *Scottish Journal of Political Economy*, 48, 383–399.
- Barro, R. (1991). Economic Growth in a Cross-Section of Countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106, pp.407–443.
- Barro, R. and LEE, J.W. (1994). Sources of Economic Growth. *Canegie Rochester Conference Series on Public Policy*, 40, pp. 1-46.
- Breusch, Trevor; Pagan, Adrian (1979). A simple Test For Heteroscedasticity And Random Coefficient Variation. *Econometrica*, 47, 1287–1294.
- Breusch, Trevor; Pagan, Adrian (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics. *Review of Economic Studies*, 47 (1), 239-253.
- Destek, M.A. (2014). *Savunma Harcamalarının Ekonomik Etkilerinin Farklı Gelir Düzeyindeki Ülkeler İçin Karşılaştırılması: Panel Veri Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, ss.55.
- Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
- Fielding, D. (2003). Modelling political instability and economic performance: Israeli investment during the Intifada. *Economica*, 70(277), pp.159-186.
- Geleri, M. (2021). Politik İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (40), ss. 143-171.
- Goldsmith, A. A. (1987). Does Political Stability Hinder Economic Development? Mancur Olson's Theory and the Third World. *Comparative Politics*, 19(4), pp.471-480.
- Gür, T. H. ve Akbulut, H. (2012). Gelişmekte Olan Ülkelerde Politik İstikrarın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. *Sosyoekonomi*, 17(1).
- Hamdaoui, M., Ayouni, S. E., and Maktouf, S. (2021). Capital account liberalization, political stability, and economic growth. *Journal of the Knowledge Economy*, 1-50.
- Hibbs, D. (1977). Political Parties and Macroeconomic Policy. *American Political Science Review*, 71(4), pp.1467–87.
- İbn haldun, A. (2019). *Mukaddime*. Tercüman: Halil Kendir. İstanbul: Marmara Kültür Yayınları, 2019.
- Jaouadi, S., Lamia, A. and Azza, N. (2014). Political instability and growth: case of the developing countries. *International Journal of Social Science Research*, 2(1), pp. 19-28.
- Jong-a-pin, R. (2006). On the measurement of political instability and its impact on economic growth. *European Journal of Political Economy*, 25(1), pp. 15-29.
- Jong-a-pin, R. (2009). On the measurement of political instability and its impact on economic growth. *European Journal of Political Economy*, 25(1), pp. 15-29.
- Kalay, M. ve Çetin, D. (2016). Afrika ülkelerinde politik istikrar ve ekonomik büyüme. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7).

- Kao, Chihwa (1999). Spurious Regression and Residual-Based Tests For Cointegration in Panel Data. *Journal of Econometrics*, 90 (1), 1-44.
- Karahan, H. ve Karagöl, E. T. (2014). Ekonomik Performansın Temel Taşı: Siyasi İstikrar. *Seta Perspektif* 41.
- Kaufmann, D., Kraay, A. and Mastruzzi, M. (2010). The worldwide governance indicators methodology and analytical issues. *The World Bank Development Research Group Macroeconomics and Growth Team, Policy Research Working Paper* No: 5430.
- KOF, Index of Globalization, <https://kof.ethz.ch>; Erişim Tarihi: 08.10.2021.
- Lensink, R., Hermes, N. and Murinde, V. (2000). Capital Flight and Political Risk. *Journal of International Money and Finance*, 19, pp.73- 92.
- Nazlioglu, Ş. ve Soytas, U. (2012). Oil price, agricultural commodity prices, and the dollar: A panel cointegration and causality analysis. *Energy Economics*, 34(4), pp. 1098-1104.
- Nordhaus, W. D. (1975). The Political Business Cycle. *Review of Economic Studies*, 42(2), pp. 169– 190.
- Oliva, M. and Rivera-Batiz, L. A. (2002). Political institutions, capital flows, and developing country growth: an empirical investigation. *Review of Development Economics*, 6: 248- 62.
- Öztürk, S. ve Küsmez, T. (2019). Sağlık Harcamalarının Belirleyicileri: BRICS-T Ülkelerinin Analizi. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 31-47
- Pedroni, P. (2000). Fully-Modified OLS for Heterogeneous Cointegrated Panels. *Advances in Econometrics*, 15, pp. 93-130.
- Pedroni, P. (2001). Purchasing Power Parity Tests in Cointegrated Panels. *Review of Economics and Statistics*, 83, pp. 727-731.
- Pesaran, H. (2004). General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence in Panels. *Cambridge Working Papers in Economics Working Paper*, 435.
- Pesaran, H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test İn The Presence Of Cross Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22 (2), 265–312.
- Pesaran, H. and Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels. *Journal of econometrics*, 142, 50–93.
- Şanlısoy, S. (2010). Politik istikrarsızlık-ekonomik süreç politikaları etkileşimi. *Sosyoekonomi*, 13(13).
- Şanlısoy, S. (2020). Türkiye’de Politik İstikrarsızlık ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi. *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 92, ss. 85-114
- Şanlısoy, S. ve Kök, R. (2010). Politik İstikrarsızlık-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987–2006). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1).
- Tang, C. F. ve Abosedr, S. (2014). The impacts of tourism, energy consumption and political instability on economic growth in the MENA countries. *Energy Policy*, 68, pp.458-464.
- Telatar, F. (2003). Türkiye’de Politika Değişkenliği ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkileri. *İşletme ve Finans*, 211, ss. 71-91.
- The Conference Board, <https://www.conference-board.org>; Erişim Tarihi: 08.10.2021.
- Topaloğlu, E. E. (2018). Bankalarda finansal kırılganlığı etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile belirlenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(1), 15-38.
- Ünlü, F. (2022). Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Finansal Gelişme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Kurumların Moderatör Etkisi Üzerine Heterojen Panel Veri Analizi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 16(1), 107-137.
- World Bank, <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>; Erişim Tarihi: 08.10.2021.

- Yalçinkaya, Ö. ve Kaya, V. (2017). Politik İstikrarın/İstikrarsızlığın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Dünyanın En Büyük İlk Yirmi Ekonomisi Üzerinde Bir Uygulama 1996-2015. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(2), ss. 277-298.
- Yiğit, E. (2021). D-8 Ülkelerinde Politik İstikrarsızlığın Ekonomik Büyümeye Etkisi: Nedensellik Analizi. *Enderun Dergisi*, 5(1), ss. 79-87.
- Zirari, B., Souar, Y., Benziane, R., and Lefilef, A. (2023). Panel data on the impact of democracy and political stability on economic growth in the MENA region over the years 1983-2022. *Data in Brief*, 109389.